

DR. H. TÓTH ISTVÁN–RADEK PATLOKA

egyetemi oktatók

Károly Egyetem Filozófiai Fakultása

Prága

Néhány gondolat napjaink magyar írói-költői nyelvéről

Nézzünk szét korunk magyar költészetében, hogy tanítványainknak a népszerűsítés szándékával minél több igényes alkotást tudjunk olvasásra kínálni! Ehhez kétségtelenül friss, vagy felfrissített stilisztikai háttértudásra van szükség, mert nemcsak a nyelv, hanem a kifejezés mód is szüntelenül fejlődik, formálódik.

Az alábbiakban a stilisztika köréből való tényeket, ismerveket gyűjtöttünk össze, erősítendő a magyartanároknak a velünk élő költészetben való tájékozódási szándékát. Ezek a tudnivalók a szépirodalmi szöveg értése, pontosabban: *megértése* szempontjából játszhatnak fontos szerepet. Olyan, a nyelvi kreativitás fejlesztésére nézve különösen érdekesnek, vonzónak is tekinthető szemelvényeket válogattunk, amelyek meglátásunk szerint kamatoztathatóak lehetnek napjaink költészetének a tanulmányozására, olvasására készítő irodalompedagógiai munkánkban. Mire gondolunk elsősorban?

A tanári háttértudásra világító, alább következő rövid *összefoglalókat* nemcsak a tanórákra készülés keretében hasznosíthatjuk, hanem értékesíthetjük őket a tanulók tevékenykedtetésében is. Adhatjuk napjaink költői nyelvének itt közölt főbb jegyeit *tételmondatul*, amelynek az igazolására, bizonyítására szólíthatjuk fel növendékeinket. Kaphatják azt a feladatot is, hogy gazdagítsák a stilisztikai megállapításokat újabb példákkal, így *kutatómunkára, válogatásra, összehasonlításra, rendszerezésre, véleménynyilvánításra* mozgósíthatjuk a tanítványainkat.

Mind a summázott nyelvi-stilisztikai jellemzők, mind a következő szemelvények alkalmasak

- a) a kulturált nyelvi magatartás formálására,
- b) a szövegértés kondicionálására,
- c) a szövegalkotás képességének az erősítésére,
- d) az irodalom és az olvasó kapcsolatának a gazdagítására.

Mindeközben a magyar nyelv életének és rendszerének az eddig feltárt ismereteit bővíthetjük adalékokkal, amelyek az *irodalom- és művészetelméleti szakszókincs* gyarapításában játszhatnak szerepet, így fejlesztve a *tanulási képességet*.

Napjaink költői nyelvének fő jellemzője, hogy a *hagyomány és az újítás* küzd egymással. Látványosan került előtérbe az új nyelvi-stilisztikai eszközök keresése.

Elengedhetetlen a szemelvények *formájának, nyelvezetének, hangulatának* a megfigyeltetése. Jó úton haladunk, ha időről időre az eddig tanulmányozott, klasszikus értékrendű művekkel összehasonlíttatjuk korunk irodalmának a frissebb, legfrissebb szemelvényeit.

Korunk irodalmának a legfeltűnőbb jelensége a *játékosságra törekvés*, például a hangok hangulati árnyalataival, a szótagokkal, a szó erejével és a formájával. Játszik a költő a mondattal: balra vagy jobbra tolja el őket, esetleg az olvasóra bízva a gondolat folytatását, befejezését is.

Igen gyakoriak a *verstöredékek* is. Hogy *minimálisra szűkülhet* a vers, akár egyetlen szóra, ezzel a jelenséggel kapcsolatban nagyszerű példákat ismerhetünk meg WEÖRES SÁNDORNÁL. A költő egysoros versei különös műfajt hoztak létre a magyar irodalomban. Az itt következőket és a még szép számmal olvasható többi aforizmáját is „egysoros ötletek univerzumá”-nak nevezi Nagy L. János.

<i>Szárnyösötét Jégfésű</i>	<i>Tojáséj</i>	<i>Szélkristály</i>	<i>Liliomszörny</i>
<i>Világhaj</i>	<i>Sugárpehely</i>	<i>Bimbósütés</i>	<i>Álomajtó</i>
<i>Szemednek szegzett lándzsák: csillagok.</i>		<i>A dal madárrá avat.</i>	
<i>A mindenség a szemedben fészkel.</i>		<i>Hazugság sosincs egyedül.</i>	
<i>Tetteid medre: életed.</i>		<i>Ha lányod szült téged, halhatatlan vagy.</i>	
<i>A múlt a jelen alakja; a jövő a jelen illata.</i>		<i>Csak kerete vagy magadnak.</i>	
<i>A bolond a saját fejével, a bölcs a te fejeddel ítél rólad.</i>			

Újabbán Fodor Ákos ajándékozta meg az olvasókat hasonlóan szűkös terjedelmű, ám a képzeletet szélesre táró alkotásokkal, ilyen az „5 SMS” című, közülük való ez a kettő.

<i>Nevelési tanácsadó</i>	<i>Egy szó</i>	
		homage à W. S.
<i>Sírni tud a szó,</i>		
<i>magától is. – Ha tudod:</i>	<i>örömáram</i>	
<i>mosolyra tanítsd.</i>		

Jelentékeny szerepű lett a *haiku* a magyar költészetben is. Mire alkalmas ez a sajátos, a japán költészetből elterjedt forma és műfaj? Amint az itt olvasható Bodor Béla-szemelvényekből is kitetszik, háromsoros ez a tizenhét szótagból építkező rímtelen és hangsúlyos versforma.

<i>fagyégett kökény</i>	<i>a sötét fenyvest</i>	<i>nem nyáron vakít</i>
<i>bogyója is mint a szén</i>	<i>napszálltakor hirtelen</i>	<i>a Nap – akkor elfordulsz</i>
<i>fanyar fekete</i>	<i>előnti a fény</i>	<i>most belenéz</i>
	<i>(Öt téli haiku – részlet)</i>	

A haikuformának az egyik jellegzetessége, hogy sorainak a szótagszáma 5–7–5, valamennyi sorban két-két hangsúly található. Elsősorban a természet ábrázolása adja a legfőbb témát a haiku alkotójának, aki merész szimbólumokkal él, ezért az olvasónak kétségtelenül a szerző alkotótársául kell válnia, igazolják ezt Oláh Zoltán alkotásai is.

<i>Egy szívárvány sem</i>	<i>A szálló lepke</i>
<i>múlik el nyomtalanul</i>	<i>a leghalkabb pillanat,</i>
<i>az Isten egén.</i>	<i>mit ember hallgat.</i>
<i>Utolsó álmom</i>	<i>Eleven álmok</i>
<i>összegyűjti érted halt</i>	<i>a hömpölygő hullámok.</i>
<i>naplementéidet.</i>	<i>Parttalanulok.</i>

Ebben a verstípusban a könnyedén vázolt természeti képek súlyos és mély filozofikus gondolatokat hordoznak. A haiku rövidségéből adódik a már-már eszköztelenség hatása, nem egyszer a meghökkenő gondolati és formai fordulata. Így éri el a műfaj, hogy a túlzó, dagályos festői képek hiányoznak belőle. Ezért az olvasó a beszélt nyelvet olvashatja, érezheti, élheti át. Igazolják az előző megállapításokat a Tornai Józseftől választott haikuk!

*Az eső elállt,
sátrunkat felköthettük
a kibújt holdra.*
(Szerelmesek, kibújt hold alatt)

*Sárga levelek
csörgésébe egy vörös-
vércse kiáltott.*
(Sárga levelek)

*Kiskunság. Vonat.
Éj. Orosz kés. Sebesült.
Ilyenkor orvost?*
(Orosz kés)

*Szabó Lőrincnek
írt levelemre válasz
jött s telefonszám.*
(Szabó Lőrincnek írt levelemre)

A kommunikáció nagyarányú térhódításával függ össze, hogy a költészetbe jelentéke-nyen benyomult az *élőbeszéd*. A kötetlen, stilisztikai értelemben fésületlen párbeszédék vissza-szorítják a nyelvi képeket, a hagyományos, képes, allegorikus beszédet. Hódít a *hiányos mon-dat*. Nem egyszer *vulgáris kifejezések* is előfordulnak, sőt kitüntetett szerepet szánnak ezeknek íróink, költőink a műveikben.

Akkoriban Esti Kornél kutya volt. Ezen most nem szöröznék sokat, a ki-kicsodával, hiszen, nézzük csak a mondatot, hogy mi egy kutya, azt többé-kevésbé tudjuk, illetve nem tudjuk, de van bennünk egy kép, négy láb, szőr (adott esetben természetes trimmelés nélküli nyakszőrzet), hanghatás (vau! vau!), kész-passz; a másikba, az alanyba, Estibe nem érdemes belebonyolódunk, mert hát ő éppenséggel eleve a lehetségesnek van föltételezve, maszknak, ürességnek, bárminek, Jedermann-nak, bár arra talán kevesen gondoltunk, hogy négy lába volna. (...)

Most már lassan elkezdődhetne a történet. De előbb még szólnom kell Esti életének vagy létének (...) két, mondjuk így, oszlopáról: az Istenről és a macskáról, más szóval a félelemtől és a gyűlöletről.

Esti folyamatosan félté az Urat, ha dörgött vagy villámlott, vagy dörgött és villámlott, átérezve pa-rány voltát, reszketés fogta el; teliholdnál, ha nem látom, nem hiszem, panaszosan, eget téve a leglapo-sabb közhelynek, igen, panaszosan vonyított az ég felé. A ház gazdája vagy nem volt muzikális vallásilag, vagy más okból nem érzékelté itt a metafizikai dimenziókat, kizárólag azt látta, hogy Esti Kornél egy beszari alak; ha istenélményed van, akkor örüljél, bazmeg, ugrálj, ujjongj, hogy neked sikerült, nem pánikban az ajtónak ugrálni, és különösen nem az üveges teraszajtónak, mert be fog törni, bazmeg, Kor-nél, és nem fog fizetni a biztosító, Kornél, és akkor mi lesz. Azt se tudod, mi a pénz, hülye kutya. Na mondd, hogy hitelkártya, mert belédruágok. (...)

(Esterházy Péter: Esti Kornél első gyilkossága – Vázlat)

A megújuló klasszikus lírai műfajok mellett felbukkannak az *antik versmértékek*, a *bib-
liai remiszcenciák*. A korábbi olvasmányélmények önkéntelen hatása egy-egy alkotásban, az előtörő visszaemlékezések, az utánérzések többletjelentést kapnak. Ismét élnek a klasszikus poétikai fordulatok, és újjáélednek az alig egy évtizede még avítnak mondott stilisztikai for-mák, ezt érzékelteti a következő vers.

Varró Dániel: *Mozi*

*Gyere, nevető szemű, airwave-es lehető! Bús lovagod ma terád vár
egyedül a pattogatottkukorica-szagu moziban, ahova csupa pár jár;
lépkedek ide-oda idegesen én itt,
jaj, úgy tépi a szívemet a szerelem is, ahogyan a jegyeket a nénik.*

*Gyere na, hisz íme, a nap kisütött kint, fűt a tavasznak a láza,
vége a télnek, a depinek, a lomb is zöld, és tele van a pláza,
gyöngy vagy a sok bizsu-cicababa közt te –
mennek már odabent, gyönyörűm, az előzetesek, nosza, jöszte!*

*Kukorica, perec és a kóla kezünkbe, zsebembe jegyért kotorászom,
így be a sor közepére, amíg megy a halivudi jelenet a vásznon;
és míg könnybe a mozi szeme lábad,
lerugod a papucsodat, és a puha szék tetejére teszed föl a lábad.*

*Betege vagyok a szerelemnek, a vágynak, az érintésed is éget,
amikor a kezem és a te kezéd is ugyanoda nyúl be a kukorica végett,
fölhevít, és amikor elveszed, űrt hagy –
nem tudok én ma a filmre figyelni miattad, olyan gyönyörű vagy.*

*Szép a te szemed, ugye tudod, és a száad, és szép a te fogad és a nyelved,
amivel a popcornot ízleled, amit a te szép kezéd a zacsból elvett;
legurul a nyakadon a kukoricamorzsa,
elnyeli ott ez a kis szakadék, a halálban is édes a sorsa.*

*Két kibujó telihold a trikód ködleple alatt a te melled,
barna, akárcsak az alkonyi fény a te bőröd, a szoliban ilyen lett.
Jaj, milyen oktalan állat az ember,
Vágy az ölében örökkön dudorodik, és a szive teli szerelemmel.*

*Cicamica, mit tegyek, annyira édes a mosolyod, akárcsak a kóla.
Édes a szerelem, a vágy lólába ha néha kilóg is alóla...
Baromira gagyi ez a jelenet is éppen,
Gyere, szerelemnek örülni hajlójál össze te velem a sötétben.*

Nem túlzás azt állítanunk, hogy megszületett és népszerűvé vált a számítógép poétikájának nevezett *e-stílus*. Varró Dániel költészeti stíluseszközzé emelte a számítógép terminológiáját, eközben új műfajt teremtett, ez az *sms-vers*.

*azt írom + most 1 smsbe
hogy beléd vagyok kedvesem esve
vagyak dobálnak partra kivetnek
billentyűzárát oldd ki szivednek*
(sms)

*itt állok én e kerge hősz
kabátom vízlepergetős
a szmájli számra ráfagyott
ha nem szeretsz hát ne szeress
ez itt csak egy teszt sms
hogy nyomkodom tehát vagyok*
(sms#4)

Hasznosíthatóak a fenti nyelvi-stilisztikai álláspontok és szépirodalmi szövegek a páros és a kisközösségi kommunikáció vonatkozásában, például a nyelvi és nem nyelvi kifejezőeszközök tudatos alkalmazása terén. Célszerű az egyes szemelvényeket a modalitás szempontjából is nagyító alá helyeznünk.

Varró Dániel kétségtelenül meghökkentő verseinek a vállaltan nem szemellenzős elemzése, értelmezése sokat segíthet a *tanár – diák – irodalmi mű kapcsolatrendszer* értékesebbé tételében.

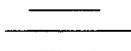
Érdemes kamatoztatnunk a fenti olvasmányokat a *formanyelv* és a *nyelvi képek* változosságának a meglátatásában. Több itt olvasható vers *zeneisége* külön beszélgetést indíthat el az elemzés folyamatában. Ne hagyjuk figyelmen kívül a zeneiség szempontjából az Esterházy Pétertől vett részletet se!

Nem tűnik túlzásnak, ha a *kreatív nyelvhasználat* erősítésére bátrabban nyúlunk ezekhez a műalkotásokhoz. Az idézett aforizmák, a haikuk, továbbá az „Esti Kornél első gyilkossága”

és a „Mozi” mind témájában, mind nyelvezetében csábító lehet diákjainknak a továbbgondolásra, az olvasói átértelmezésre, hiszen rólunk, vagyis mindannyiunkról szól a mese.

IRODALOM

- Balázi József Attila 2002: „Virágnak mondd, pedig nem az...” (Hasonlatok és szóláshasonlatok. Stilisztikai feladatgyűjtemény). Tinta Könyvkiadó, Budapest
- Bañcerowski Janusz 2006: *A nyelvi világ, tudományos és kultúrképe mint a második valóság komponensei*. Magyar Nyelvőr, Budapest
- Bencédy József 2006: *Mi újság a stilisztikában?* Magyar Nyelvőr, Budapest
- Egressy Zoltán: Trágárság mint nyelvi erőszak a színpadon. <http://www.lelekbenotthon.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=13>
- H. Tóth István 1993: *A poétikai funkció érvényesülése a nyelvi kommunikációban*. Magyar Nyelvőr, Budapest
- H. Tóth István 1997: „Az olvasás: fölfedezés”. *Egy korosztály irodalomértésének alakulása* (Kandidátusi értekezés). Magyar Tudományos Akadémia, Budapest
- H. Tóth István 1999: *Utak a művek elemzéséhez*. Módszertani Közlemények, Szeged
- H. Tóth István–Radek Patloka 2009: *Kettős tükrök* (A stilisztikáról magyarul – a magyarról stílusosan.) Károly Egyetem Filozófiai Fakultása, Prága
- Nagy L. János 1998: *Egysoros ötletek univerzuma*. In: Szathmári István (szerk.): *Stilisztika és gyakorlat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- R. Molnár Emma–Vass László 1989: *Stilisztikai ábécé a magyar nyelv és irodalom tanításához*. Módszertani Közlemények Könyvtára, Szeged
- Szathmári István 2004: *Stilisztikai lexikon* (Stilisztikai fogalmak magyarázata szépirodalmi példákkal szemléltetve). Tinta Könyvkiadó, Budapest
- Szathmári István (főszerk.) 2008: *Alakzatlexikon*. Tinta Könyvkiadó, Budapest
- Szikszainé Nagy Irma 1994: *Stilisztika*. Trezor Kiadó, Budapest

SZABADI MAGDOLNA

tanár

SZTE JGYPK Gyakorló Általános Iskola és

Alapfokú Művészeti Oktatási Intézmény

Szeged

Zenei nevelés a technikaképzés tükrében Varró Margit munkássága

Mottó: Semmi nem nevelheti olyan gazdagon és sokoldalúan egy gyermek személyiségét, mint a művészettel való foglalkozás.

Dr. Ábrahám Mariann tovább folytatja a gondolatát, hogy a „A zenetanárnak úgy kell tanítania, hogy szellemi-érzelmi-fizikai tényezők komplex összefüggését megéreztesse, megértesse, és az szerves egésszé váljék a tanuló számára, és majd saját élménnyel teli, kreatív szabadsággal tudjon megnyilvánulni a pódiumon.”¹

¹ Dr. Ábrahám Mariann: XXI. század nevelője: Varró Margit, <http://parlando.hu/Abraham5.htm>